

עליו. לפי שיטה זו בהבנת הדין, לא מדובר כאן בנגיעה גרידא של החטאת במאכל אחר, אלא שחלק ממשי מהחטאת דבוק במאכל, וכך פירש רש"י כאן (ד"ה עד שיבלע), ועל כך אומרת הברייתא "יקדש – להיות כמוה", שהאוכל כזית מן האיסור וההיתר יחדו לוקה כאילו אכל מן האיסור שיעור שלם. לעניין זה, הדעה המקובלת בראשונים היא שזהו דין מיוחד בקדשים, שאינו קיים בשאר איסורי מאכלות שבתורה. יש אומרים שהסוגיות הללו חלוקות זו על זו (תוספות בחולין צט,א ד"ה גלי, בתירוצם השלישי), ויש אומרים ששני הדינים קיימים בקדשים (רמב"ן שם).

מערכה רנו. הסכין לשחיטת הקדשים (צז,ב)

באגנות" (שמות כד,ו), שהרי בקרבנות האמורים שם היו גם שלמים, ומכיוון שבהיקש "זאת התורה" נאמרו השלמים במפורש – אין צורך ללמוד הלכה זו מעולה! לפיכך אומרת הגמ' שההיקש נאמר לגבי הסכין, והמקור לכך בעולה הוא מעקדת יצחק, בה נאמר: "ויקח את המאכלת... ויעלהו לעולה תחת בנו" (בראשית כב,י-ג).²

מהי בדיוק ההלכה הנלמדת כאן באשר לסכין? כמה פירושים נאמרו בדבר, ונמנה אותם מן הקל אל החמור: א. שחיטת הקדשים צריכה להעשות בכלי, בניגוד ליד, שבה נעשית המליקה (רבנו אליקים).³ ב. שחיטת הקדשים צריכה להעשות בכלי שעובד והוכן לשם כך, בניגוד לצור וקנה וכדומה, ובכך היא חמורה משחיטת חולין, הכשרה בהם, כאמור (תוס' בחולין ג,א ד"ה כגון דבדק).⁴ ג. ה'כלי' האמור כאן הוא כלי שרת, שהוקדש ויועד לשחיטת קדשים באופן קבוע, בניגוד לסכין של חולין (רש"י צח,א ד"ה אלא סכין).

פשט לשון הגמ' "אלא דסכין" פירושו שעצם החידוש כאן הוא שצריך סכין, ולא שלמדנו מכאן הלכה מסוימת לגבי הסכין, והדבר מובן על פי אחת האפשרויות הראשונות. גם הלימוד מהמאכלת של אברהם אבינו מובן על פי אפשרויות אלו, ולא ברור כיצד ניתן ללמוד ממנה על כלי שרת דווקא.⁵

שכן קבע לו כלי; סה,א ד"ה קבע לה; מנחות נו,א ד"ה בן צאן).

4. וכן פירש רבנו פרץ (בשטמ"ק מז,א אות כט), ובהתאם לכך פירש גם את ההוה-אמינא ללמוד מכאן על הצורך במזרק, שאין הכוונה להצריך כלי שרת דווקא, וההלכה שדם הקרבנות טעון כלי שרת נלמדת ממקור אחר.

5. בזבחי צדק (לתוס' בזבחים מז,א) מסביר ש"ויקח את המאכלת" פירושו שהזמין והקדיש אותה, וב'תורה תמימה' בבראשית הסביר שה' הידיעה של "המאכלת" משמעה שהוכנה והוקדשה לכך.

התוס' (צז,ב ד"ה והתם) מקשים על לימוד זה מכיוון אחר, שבגמ' בחולין (טז,א) למדו מאותו פסוק עצמו על שחיטת חולין, שתהא בחפץ תלוש, והרי כאן קושי כפול: כיצד הוכיחו מכאן על חולין? הרי הכתוב עוסק בקרבן עולה! וכיצד ניתן ללמוד ממקור אחד דין מסוים לעניין חולין, לשלול שחיטה במחובר לקרקע בלבד, ודין חמור יותר לגבי קדשים, להטעין כלי? תוס' מתרצים, שהכתוב: "ויקח את המאכלת לשחוט את בנו", ולא "את העולה", מוכיח שיש פה לימוד נוסף לעניין חולין, ובהם לא שייך להצריך כלי שרת אלא ללמוד רק פרט מסוים, לאפוקי מחובר לקרקע. היראים (סי' תנח) תירץ אחרת, שהדרשה לעניין חולין היא אסמכתא בלבד. על פי פירוש רבנו אליקים הנ"ל שהלימוד ממאכלת אינו אלא לאפוקי שחיטה ביד הקושיה השניה מסולקת בפשטות, כי אכן דין החולין שוה לקדשים.

שחיטת חולין אינה טעונה 'כלי' שנעשה על ידי אדם והותאם לשחיטה, אלא גם חפץ טבעי התלוש מן הקרקע שהוא חד ללא פגימה – כשר לשחיטה, כדברי הברייתא בחולין (טו,ב): "בכל שוחטין: בין בצור בין בזכוכית בין בקרומית של קנה" (קליפה חדה של קנה סוף). הסוגיה כאן עוסקת בטיב הסכין לשחיטת קדשים: האם דיניה חמורים יותר מזה הכשרה לשחיטת חולין, ועליה להיות 'כלי' מעובד, ושמא אף כלי זה צריך להתקדש בקדושת כלי שרת?

שאלה זו מעשית ביותר בפרט בקרבנות הרגל ובקרבן פסח: האם יכולים ישראל להשתמש בסכיני החולין שלהם לשחיטת הקדשים?

האפשרויות בהבנת הסוגיה

הגמ' מביאה דרשה המקישה את כל הקרבנות זה לזה על פי הכתוב: "זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם ולמילואים ולזבח השלמים" (ויקרא ז,לז), ומכל אחד מן הקרבנות למד ר' אליעזר¹ הלכה כלשהי לגבי יתר הקרבנות. מן העולה למדנו: "מה עולה טעונה כלי – אף כל טעונה כלי". הגמ' מבארת שהכלי המדובר איננו המזרק לקבלת הדם, שידוע בעולה מן הכתוב: "ויקח משה חצי הדם וישם

1. יש נוסחאות שונות, האם זהו ר' אליעזר (בן הורקנוס) או ר' אלעזר (בן שמוע), ובראב"ה (סי' אלף קט) הכריע כנוסח "אליעזר", על פי המשך הסוגיה בעניין ולדות קדשים, עיין שם.

2. בספרא צו (פרק יח,ז-ט) נאמר כהוה-אמינא שדחתה הגמ': "רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר: הרי הוא אומר 'ויקח משה חצי הדם וישם באגנות', למדנו לעולת סיני שהיא טעונה כלי... אין לי אלא עולה, מנין לרבות את כולם? ת"ל 'זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם ולמילואים ולזבח השלמים', למדנו לרבות את כולם שטעונים כלים", וכיוצא בזה במכילתא דרשב"י (שמות כד,ו).

3. הוא בעל הפירוש המיוחס לרש"י בסוגיה המקבילה במנחות פב,ב: "סכין – דלא הוה מולקין", וכן פירש בקרן אורה את התוספתא להלן לשחיטת הרמב"ם. רבנו אפרים (בתוס' לעיל מז,א ד"ה קדשי קדשים), הסובר שהסכין איננו כלי שרת, יכול לפרש את הגמ' כאן בדרך זו, או בדרך השניה להלן. פירוש זה לסוגיה לא נדון כמעט במפרשים, כנראה משום שלפיו אין בשחיטת קדשים שום חידוש מיוחד בהשוואה לשחיטת חולין, ואם כן מה הצורך בדרשה זו? אם שחיטת החולין איננה ביד – לכאורה קל וחומר לשחיטת הקדשים! על כך יש להשיב שהקל וחומר מופרך, מפני שמצאנו בקדשים מליקת עוף ביד הפסולה בחולין, ולכן צריך לחדש שבבהמה נדרש כלי. גם רש"י בכמה מקומות מביא את הסוגיה כאן כמקור לכך ששחיטת בהמת קדשים שונה ממליקת העוף (זבחים מב,ב ד"ה

השתמשו בו בפועל ("עבודתו מחנכתו", יומא יב,ב). להגדרתו ככלי שרת יש כמה השלכות, כגון: יש לעשותו ממתכת בלבד (סוכה נב, לדעת רבי שהלכה כמותו); הוא מקדש את מה שניתן בתוכו (זבחים פו,א); אין לו פדיון (מנחות ק,ב), והמשתמש בו לצורכי חולין איננו הופך אותו לחול (מעילה יט,ב). הלכות אלו אינן קיימות בחפץ שהוקדש בפה בלבד ואינו משמש לעבודה, ולפיכך יש עליו 'קדושת דמים' בלבד.

נחלקו ראשונים בטיב העבודה המדוברת, שהכלי המשמש לה מתקדש בה ככלי שרת: יש אומרים שרק 'עבודה' ממש (במובן ההלכתי של המושג, דהיינו שטעונה כהן ובגדי כהונה) מחשיבה את הכלי הנדרש לה ככלי שרת (תוס' ישנים יומא לט,א ד"ה א"כ), ויש אומרים שגם צורכי העבודה שאינם עבודה ממש דינם כן (ריטב"א שם)⁷. על פי הדעה הראשונה, נראה שסכין השחיטה איננה יכולה להיות כלי שרת, מפני שהשחיטה אינה עבודה, אלא אם כן ישתמש בה גם לעבודות ממש, כגון היפוך אברים על גבי המזבח לזירוז הקטרתם (עיין יומא יב,א). ואילו לדעה השנייה, אם תוקדש בפה ותיועד בקביעות לשחיטת הקדשים – הרי זו כלי שרת. וכן דעת רש"י בסוטה (יד,ב ד"ה סכין): "סכין הוי כלי שרת דתניא... עבודתן מחנכתן".

לדעה שסכין השחיטה איננה צריכה להיות כלי שרת – לכאורה גם אסור לעשותה כלי שרת, ואף לא להקדישה קדושת פה בלבד, כי נמצא משתמש בקודש ונהנה ממנו ללא צורך. ברם, התוס' ישנים (יומא לט,א ד"ה אלא של חול) מסבירים (לגבי האפשרות שמציעה הגמ' שם לעשות את הקלפי של קודש), שהדבר מותר מפני ש"מצוות לאו ליהנות ניתנו", ואפילו לדעה שגם עשיית מצוות נחשבת כהנאה – עשייתה בכלי קודש היא כבוד המצוה, ואינה בגדר הנאה.

ראיות שהסכין איננה כלי שרת

א. בתורה לא הוזכרו הסכינים בין כלי המשכן. במשיחת הכלים הוזכר "המזבח ואת כל כליו" (ויקרא ח,יא), ובמקומות אחרים בהם נפרטו "כלי המזבח" לא נזכרו הסכינים (שמות כז,ג; לח,ג; במדבר ד,יד)⁸. יתירה מזו: דרך הסכינים להעשות מברזל, והרי הברזל לא הוזכר כלל בין החומרים שהובאו למשכן (עיין רמב"ן שמות כ,כא). משתמע, אם כן, שהסכינים אינם מכלי השרת, ולא נמשחו⁹.

המערכה היה כלי שרת. יש לציין גם לר"י קורקוס (הל' ביאת המקדש ה,טו), הכותב שהים של שלמה היה כלי שרת מכיוון שממנו מילאו את הכיור, למרות שקידוש ידים ורגלים אינו עבודה (עיין לעיל מערכה לו), לא כל שכן מילוי הכיור.

8. לשון הפסוק בשמות כז,ג: "ועשית סירותיו לדשנו ועיני ומזרקותיו ומזלגותיו ומחתותיו לכל כליו תעשה נחשת". האברבנאל מפרש: "לכל כליו" – "הנזכרים והבלתי נזכרים", ולדבריו ניתן לומר שאף הסכין בכלל זה, וכן פירש באבן עזרא (במדבר ד,יא) שאף הסכינים הם מכלי השרת. אבל ר"א בן הרמב"ם בפירושו בשמות שם כותב (בשם אבי אביו) ש"לכל כליו" פירושו – אותם כלים שנזכרו דווקא.

9. נקודה זו הוזכרה בקצרה בשטמ"ק מז,א אות כט, ועיין בשבט הלוי ח"א סי' רד וח"ה סי' עט, המיישב קושי זה. בספר יחזקאל (מ,מב) הוזכרו סכיני השחיטה כ"כלים": "ויניחו את הכלים אשר ישחטו את העולה במ והזבח".

כלי שרת לשחיטה. נחלקו ראשונים האם סכין השחיטה צריכה להיות כלי שרת, ולדעת הרמב"ם כן הדין לכתחילה אבל אין זה מעכב.

הסכין ככלי שרת - כיצד?

יש להבהיר את המושג 'כלי שרת' והשלכותיו, וכיצד הסכין עשויה להפוך לכלי שרת. מושג זה מופיע בתורה בתוספת הגדרה לעניינו: "כלי השרת אשר ישרתו שם בקודש" (במדבר ד,יב). מדובר בכלי שהוקדש (על ידי אמירה בפה⁶) לשימוש קבוע לעבודת המקדש, ולאחר מכן אף

6. הצורך באמירה בפה מבואר בראשונים שיובאו להלן על הגמ' בפסחים סו,א, שאומרים שסכיני הפסחים הוקדשו מערב שבת. דנו בזה בחיבת הקודש בזבחים מז,א ובהרחבה בשו"ת קדושת יו"ט (אלגזי) סי' לג ובשו"ת קול מבשר ח"ב סי' כח אות ו.

7. הדוגמה הנדונה בראשונים שם היא הקלפי המשמשת להגלה על השעירים ביום הכיפורים, שעל פי פשט הגמ' נראה שאם תוקדש – תהיה כלי שרת (וייאסר לעשותה של עץ), והתוס' ישנים סוברים שהקלפי אינה יכולה להיות כלי שרת. דיון דומה מצאנו לגבי פיטום הקטורת, שבוודאי אינו עבודה, ובכל זאת אפשר שהמכתשת המשמשת לו היא כלי שרת (עיין שבועות יא,א ותוס' שם ד"ה מכל מקום; ובריטב"א שם יב, כתב שאינה כלי שרת משום שהשימוש בה מחוץ לעזרה). כמו כן כותבים תוס' במנחות (קא,ד ד"ה אע"ג) שהקרודם שבקעו בו את עצי

והשחיזה ועשאה כלי¹³, ואף הוקדשה לכלי שרת, וזאת על פי השיטה (בסוכה שם) שכלי שרת כשרים אפילו מעץ. כל שבאה התוספתא לומר הוא, שאין צורך לשחוט בכלי שרת יפה: בניגוד לעבודות בהן נדרש כלי יפה, משום "הקריבהו נא לפחתך" (מלאכי א, ח, ועיין סוטה יד, ב, שסל פשוט כגון כפיפה מצרית פסול להגשת מנחה לכל הדעות, מטעם זה) – השחיטה איננה בבחינת הגשת דורון לאדון, ולפיכך דיה בכל כלי שרת שהוא¹⁴. ברשב"א בחולין שם משתמע חידוש גדול יותר, שמכיוון שבשחיטה לא שייכת הסברה "הקריבהו נא לפחתך" – אפילו לדעת רבי ניתן לעשות את הסכין של עץ¹⁵.

שחיטה בקרומית של קנה. בתוספתא נאמר שקרומית של קנה כשרה לשחיטת קדשים. בפשטות מוכח ממנה שהשחיטה אינה זקוקה לכלי שרת, על כל פנים בדיעבד, אך יש מן הראשונים שהעמידו אותה באופן מיוחד, שעשה בקנה תיקון להחשיבו ככלי ואף הקדיש אותו.

סכיני הפסחים. בגמרא מתואר כיצד הביאו ישראל את סכיניהם למקדש בערב פסח שחל בשבת כשהם תחובים בין קרני הפסחים, כדי שלא לטלטלם ברשות הרבים. מן המעשה משתמע שהיה מקובל שבעל הקרבן מביא סכין משלו, והשחיטה איננה זקוקה לכלי שרת.

שרת, והתוספתא הולכת כדעתו.

13. בתוס' בחולין שם (ד"ה כגון דבדק) העמידו כן אפילו לפי השיטה שלא בעיני כלי שרת, כדי שהקרומית תחשב 'כלי'.

14. תירוצו נוסף בתוס', שכפיפה מצרית גרועה אף מקרומית. גם לפי זה, צריך לומר שיש הבדל ביופי הכלי הנדרש בקמיצה לעומת השחיטה, שאם לא כן לא תוסבר התוספתא המבדילה ביניהם (עיין בקדשי דוד).

15. כיו"ב כתב גם הריטב"א, על פי הגדרה מחודשת בקדושת הסכין, ראה להלן.

ב. בתוספתא (מנחות א, ב) נאמר: "חומר... בקמיצה שאין בשחיטה... שהקמיצה טעונה כהן וכלי שרת, מה שאין כן בשחיטה; קמיצה בכלי, ושחיטה אפילו בקרומית של קנה". ובהלכה הבאה: "חומר בשחיטה שאין במליקה... טעונה כלי". נאמר כאן במפורש, לכאורה, שהשחיטה אינה טעונה כלי שרת; אלא שיש מקום לפרש זאת על בגדי הכהונה¹⁰, שזר ומחוסר בגדים כשרים לשחיטה. מכל מקום, פשטות המונח 'קרומית' הוא חתיכת צמח בלתי מעובדת, שאיננה בגדר 'כלי', ואף איננה יכולה להיות כלי שרת, על פי הדעה המקובלת להלכה לפיה אין עושין כלי שרת אלא ממתכת (סוכה נ, ב). אם כן, ה'כלי' הנדרש בשחיטה איננו אלא בניגוד למליקה הנעשית ביד, אבל אין צורך לשחיטה בכלי שרת, ודינה כשחיטת חולין. בדומה לכך נאמר בגמ' בחולין (ג, א), שטמא יכול לשחוט קדשים אם ישחט בכלי שאינו מקבל טומאה כגון בקרומית של קנה¹¹.

יש שכתבו שהגמ' כאן, המצריכה כלי בשחיטה, חולקת על תוספתא זו (פירוש 'תוספות אחרות' לספרא ויקרא נדבה פרשתא ה, ה)¹². התוס' (זבחים מז, א ד"ה קדשי קדשים), ברצותם לתאם בין הגמ' לתוספתא, מסבירים שאין כוונת התוספתא שאין צורך בכלי כלל, אלא שאין צורך בכלי שרת. והוסיפו ליישב אף לדעה המצריכה כלי שרת, שכוונת התוספתא והגמ' בחולין לקרומית של קנה שתיקנה

10. עיין רש"י זבחים יג, א ד"ה ובכלי שרת, וכן פירש כאן בשו"ת זרע אברהם סי' כד, מובא ב'תורה שלמה' וירא אות קטו.

11. במאירי (שם ובפסחים עט, א) דחה את הראיה משם, ופירש שמשפט זה לא מוסב על שחיטת טמא בקדשים אלא על חולין שנעשו בטהרת הקודש, שנדונו לעיל מיניה בסוגיה, עיין שם.

12. כיו"ב כתב בחסדי דוד במנחות שם, שר' חייא בחולין טז, א, שחלק על הראיה מ'ויקח את המאכלת' ששחיטה טעונה דבר תלוש, ופירש שכוונת הכתוב רק להשמיע זריזותו של אברהם אבינו, חולק גם על הדין ששחיטת הקדשים טעונה כלי

מקדשת את הדם, או את הלחם הנספח לקרבן כגון לחמי התודה, ומלשונה נראה שהסכין היא היוצרת קדושה זו.

בגמ' בסוטה (יד, ב) נאמר, שקומץ המנחה, הניטל מכלי שרת, ניתן שוב בכלי שרת על מנת לקדשו. שואלת על כך הגמ': "למה לי? הא קדשה חדא זימנא!", ומשיבה: "מידי דהוה אדם, דם אף על גב דקדישתיה סכין בצואר בהמה הדר מקדיש ליה בכלי שרת, הכא נמי לא שנא". הגמ' אומרת שהסכין מקדשת את הדם, ומשתמע שהסכין היא כלי שרת¹⁹.

ביטוי דומה נאמר בגמ' במנחות (טז, ב): "מי סברת דם בצואר בהמה קדוש? דם - סכין מקדשא ליה".

בגמ' במנחות (עח, ב) נאמר שחלות התודה מתקדשות על ידי הסכין, בדומה לדין שכלי שרת מקדשים את שניתן בהם, ויש שם מחלוקת משולשת בתוקף קידושו של הסכין: לדעה אחת דינו ככל כלי השרת, ואם שאר כלי השרת מקדשין רק את מה שניתן בהם בכונה ("אין מקדשין אלא מדעת") – הוא הדין לסכין; לדעה שנייה, הסכין גרועה משאר כלי השרת, שאפילו אם הם מקדשין שלא מדעת – היא אינה מקדשת אלא מדעת, מפני שאין לה "תוך", כלי קיבול; ולדעה שלישית, הסכין עדיפה משאר כלי השרת, ואפילו אם הם אינם מקדשין אלא לדעת – היא מקדשת אף בלא כוונה, שהרי היא מקדשת אף על פי שאין לה "תוך". מכל הסוגיה משתמע שהסכין היא כלי שרת²⁰.

יש שהסבירו אחרת את הסוגיות הללו, שאין כוונתן שהסכין עצמה היא המקדשת את הקרבן במגעו בו, אלא הסכין משמשת כביטוי לפעולת השחיטה, שהיא המקדשת, משום שבה מתחילה ההקרבה²¹. ראייה לדבר מן הדעה במנחות שם שהסכין מקדשת אף יותר מכלי שרת, ועל כרחנו טעם הדבר משום שהשחיטה היא ראשית ההקרבה. ממילא, אין צורך בכלי שרת דווקא לשם כך (שטמ"ק זבחים מז, א אות ל, ובהרחבה בחמדת דניאל שם)²².

ג. ראייה נוספת הביא רבנו אפרים (בתוס' בזבחים הנ"ל) מלשון המשנה בריש פרק איזהו מקומן: "קדשי קדשים שחיטתן בצפון וקיבול דמן בכלי שרת בצפון", ולא נאמר "שחיטתן בכלי שרת בצפון". תוס' דוחים ראייה זו, שהמשנה ציינה דווקא בקבלה את כלי השרת משום שיש בו חידוש מיוחד, שרוב הכלי צריך להיות בצפון (בניגוד לשחיטה, שבה רק החלק החותך צריך להיות בצפון, עיין שטמ"ק אות כט וחמדת דניאל).

ד. בגמ' בפסחים (סו, א) נאמר על הסכינים לשחיטת קרבן פסח: "שכח ולא הביא סכין מערב שבת... למחר, מי שפסחו טלה – תוחבו בצמר, מי שפסחו גדי – תוחבו בין קרניו". מבואר כאן שקרבן הפסח היה נשחט בסכיניהם של ישראל¹⁶. כך יוצא גם מהמשנה בשקלים (ח, ג): "סכין שנמצאת בארבעה עשר – שוחט בה מיד". התוס' (פסחים סו, א ד"ה תוחב ובזבחים מז, א ד"ה קדשי) תירצו, שהיו מקדישים את סכיניהם¹⁷. אך הדבר תמוה: הסכינים שהוקדשו בוודאי הושארו במקדש, ולא הותר למקדיש כלי שרת לקחתו לביתו, ואם כל הסכינים הוקדשו מדי שנה – לאחר שנים ספורות כבר היו במקדש סכינים לרוב, ומדוע במעשה האמור שם בימי הלל הזקן (שחי כמאה שנה לפני חורבן הבית, שבת טו, א) עדיין היה צורך להביא סכינים חדשים ואף בשבת? המסקנה הפשוטה, אם כן, שכל הסכינים שהובאו למקדש נלקחו בחזרה, ומכאן שהיו חולין¹⁸.

לשיטה להלן שבדיעבד שחיטת הקדשים כשרה אף בסכין של חול, יתכן לומר שקרבן הפסח נשחט תמיד בסכיני חול, שכן הסכינים במקדש לא הספיקו לכך, ומאידך אי אפשר שכל הבאים לעזרה יקדישו סכיניהם, ו"שעת הדחק – כדיעבד דמי".

ראיות שהסכין היא כלי שרת

א. הגמ' בכמה מקומות קובעת ששחיטת הקדשים

הוא הקובע אותה בקדושת הגוף (אבן האזל הל' מעשה הקרבנות ד, ז).
20. אלא שבשטמ"ק (זבחים מז, א אות ל) דקדק להיפך מלשון הגמ' במנחות שם: "סכין מקדשת ככלי שרת", ולא "כשאר כלי שרת".

21. בדומה לכך אומרת הגמ': "קרבנות ציבור סכין מושכתן למה שהן" (זבחים ו, ב), כביטוי לכך שרק בשעת השחיטה מתברר יעודם המדויק של קרבנות אלו, ואין כוונתן שהסכין היא הפועלת כך (אם כן, המאירי בפסחים עט, א ובחולין ג, א מצוין לגמ' זו כמקור לכך שהסכין הוא כלי שרת).

22. ראייה לתפיסה זו מהגמ' במנחות טז, ב הנ"ל: הגמ' שם דנה על הדעה שאין מפגלין בחצי מתיר, ור' יוחנן אומר שרק עבודה המקדשת או המתירה אין מפגלין בה בחצי מתיר, בניגוד להולכה, שאפילו המוליך חצי מתיר (קומץ או לבונה) מפגל על פי זה אומרת הגמ', שגם השחיטה היא עבודה המקדשת (ולכן שחיטת סימן אחד איננה מספיקה לפגל, שכן גדרה כחצי מתיר), שכן "דם סכין מקדשא ליה". סוגיה זו מלמדת שאין להבין את קידוש הדם על ידי הסכין באופן פשטני, שמגע הסכין בדם מקדשו, שהרי בחיתוך הקנה או הוושט כבר הסכין נוגעת בהמה בכללה, ומדוע כל אחד מהם נחשב רק כ"חצי מקדש"? על כרחנו קידוש הדם על ידי הסכין נובע ממעשה השחיטה, ולכן הקנה או הוושט הם "חצי מקדש", כי הם חצי שחיטה. מסתבר שהכל מודים ביסוד זה שהשחיטה היא המקדשת ולא הסכין, אלא שהשיטה הגורסת שהסכין היא כלי שרת מבינה שהשחיטה מקדשת משום שהיא נעשית בכלי שרת (וכן ביאר במשאת משה, זבחים ס' כז), שהרי הקידוש הוא ייחוד הדבר

16. והרי אף הפסח נכלל בהיקש "זאת התורה", שכן בכור מעשר ופסח נתרבו (זבחים ז, ב) מ"ביום צוותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם", ועיין תוס' ביבמות (עב, ד"ה דפסח).

17. תוס' בזבחים מציינים שההקדשה היתה מערב שבת, וכן ברשב"א ובתוס' הרא"ש בחולין ג, א. לגבי הפסח עצמו מסקנת הגמ' בפסחים שם (סו, ב) שניתן להקדישו אף בשבת, ובמהרש"א ובקרני ראם נחלקו האם גם הקדשת הסכין מותרת בשבת.

18. במקדש דוד (סי' ב, ב) הקשה על כך מכיוונים נוספים: הרי כלי שרת צריכים להעשות מלכתחילה לשם כך (ובשבט הלוי ח"א סי' לא עמד בזה, והוכיח מכאן שדין זה אינו מעכב, והקלו בו מחוסר ביררה). ועוד, שמכיוון שנעשו מממון הדיוט לא מועילה מסירה לציבור (ואף על זו יש לומר שזהו דין לכתחילה בלבד, עיין שערי היכל למסכת יומא מערכה עד).

19. הצורך בשני קידושים, בסכין ובכלי שרת, הוא משום שבתחילה הוקדש הקרבן בכללו, והדם התקדש רק כחלק ממנו, ואילו הקדושה השניה מיוחדת לדם, שהוא החלק המסוים המיועד להקרבה. כיוצא בזה במנחה, תחילה היא מוקדשת בכללה ואחר כך מוקדש הקומץ בלבד. אם כן, אין הוכחה גמורה מהקידוש הראשון במנחה שגם הקידוש הראשון שעל ידי הסכין הינו חיוני, שכן יש הבדל מהותי בין בהמה למנחה: בבהמה יש קדושת הגוף מעצם הקדשתה (שהרי איננה נפדית אלא אם כן יפול בה מום), ואילו במנחה הקידוש הראשון

הרמב"ם (הל' מעשה הקרבנות ד,ז) פוסק: "כל הזבחים אין שוחטין אותן לכתחילה אלא בסכין מכלי שרת. ואם שחט בכל דבר ששוחטין בו החולין, אפילו בקרומית של קנה – כשרים". שיטתו נובעת מן הסתירות בין המקורות הנ"ל, ולפיכך הכריע שהשחיטה בכלי שרת נאמרה כדין לכתחילה בלבד (ר"י קורקוס). ומדבריו מתחדש, שבדיעבד אפילו 'כלי' אינו נדרש, ו'קרומית של קנה' שהוזכרה בתוספתא ובגמ' בחולין פשטה כמשמעה, בלא שום תיקון (לחם משנה)²⁷.

בהלכה הבאה כותב הרמב"ם: "וכל הזבחים שקיבל מדמם פחות מכדי הזייה – לא נתקדש הדם". במהדורות המדויקות מתברר שמשפט זה הוא המשך להלכה הקודמת, ויתכן ללמוד מכאן שגם ההלכה של שחיטה בכלי שרת קשורה לקדושת הדם, כלומר, שהרמב"ם למד את הדין לכתחילה מן הסוגיות בסוטה ומנחות הנ"ל, המדברות על כך שהסכין מקדשת את הדם.

גם הרמב"ן (חולין ג,א) נוקט בשיטה זו, וכותב שהתוספתא האומרת שהשחיטה אינה טעונה כלי היינו בדיעבד.

לריטב"א (חולין ג,א) שיטה מיוחדת לתאם בין המקורות הסותרים: לדעתו הסכין הוא כלי שרת בדרגה פחותה, ומקדש את הדם 'קצת', והקבלה במזרק היא הגומרת את קדושתו. לפיכך הדם שיצא מן העזרה בין השחיטה לקבלה אינו נפסל²⁸, וכמו כן הסכין אינה צריכה להיות ממתכת כשאר כלי השרת.

סיכום

בסוגיה כאן למדו מהכתוב שיש צורך בכלי בשחיטת הקדשים. יש מפרשים שהכוונה שאין לשחוט ביד כמו במליקת העופות, אבל אין כאן דרישה מיוחדת בטיבו של ה'כלי' (רבנו אליקים); יש מפרשים שהסכין תהיה כלי שהוכן והותאם לכך (תוס' בחולין); ויש מפרשים שהסכין

26. המהר"י קורקוס (הל' מעה"ק ד,ז) סובר שאולי גם תוס' הצריכו כלי שרת לכתחילה בלבד, אבל כמה אחרונים הוכיחו שלא כן, מהדוחק של תוס' להעמיד את התוספתא על קרומית של קנה כדעה שכלי עץ כשרים לכלי שרת, ולא תירצו שהתוספתא מתכוונת לומר שהכלי אינו מעכב (זבחי צדק זבחים מז,א). גם הגמ' בחולין ג,א על שחיטת טמא בקדשים בקרומית של קנה עוסקת במקרה של דיעבד, ובכל זאת טרחו תוס' לתרצה (ראש יוסף חולין טז,ב). עוד יש להוכיח זאת מתוס' רבנו אלחנן בע"ז יג,ב, שדן בשאלה האם השוחט בחוץ בשעה שאין סכין כלי שרת במקדש יפטר משום שהקרבתו אינו מתקבל בפנים, ראה להלן מערכה רפב הערה 5, ונראה מדבריו שקרבן שנשחט שלא בכלי שרת נחשב כ"אין פסולו בקודש", ואפילו אם עלה למזבח – ירד.

27. באגרות משה (קדשים סי' יב) מבאר את מחלוקת התוס' והרמב"ם, שלדעת הרמב"ם שנדרש כלי שרת הרי זה דין בקדשים, ובעינינו 'שנה עליו הכתוב לעכב', ולכן בדיעבד כשר, ואילו לדעת תוס' שנדרש כלי גרידא הרי זו הגדרה לאופן השחיטה של הקדשים, ואין זה דין בקרבן, ולכן הדבר מעכב אף בלא פסוק נוסף.

28. בטהרת הקודש זבחים מז,א הקשה עליו מהגמ' לעיל כו,א, שם נראה שיש פסול יוצא בין השחיטה לקבלה (עיין רש"י שם ד"ה שחט ואח"כ חתך וד"ה פרכסה, השני), ועיין מערכה סד הערה 9. בחמדת דניאל (מו,א) חילק בדעת הריטב"א בין בשר הקרבן, שאינו טעון קידוש נוסף בכלי שרת ולכן השחיטה מקדשתו לגמרי להפסל ביוצא, לבין הדם.

ב. בגמ' בפסחים (עט,א) מובאת ברייתא, האומרת שקרבן הפסח נעשה בטומאה אם "הצבור והכהנים טהורין וכלי שרת טמאין", והגמ' מפרשת זאת על סכיני השחיטה, ומשמע שהם כלי שרת (מאירי שם). אף על זו יש לומר, ש"כלי שרת" האמורים בברייתא אינם דווקא כלי השרת במובן ההלכתי של המושג, אלא הכלים הנצרכים לעבודה, וכשהם טמאים – אין ברירה אלא לעשות בטומאה, ולכן ברור לגמ' שמדובר גם על הסכינים.

לאידך גיסא, בירושלמי (פסחים פ"ז ה"ו) נאמר: "אמר ר' לעזר: הבא בטומאת כלי שרת – הבא בטומאה הוא. בא בטומאת כלי שרת – הבא בטומאת ידיים, הבא בטומאת סכינין". פירוש (קרבן העדה ופני משה): דין זה אינו רק בטומאת כלי שרת, אלא גם בטומאת הידים או הסכינים. נראה בבירור מן הירושלמי שהסכינים אינם כלי שרת, ולכן צריך לחדש שדין זה נאמר גם בהם!

ג. בגמ' זבחים פח,א נאמר שסכין שנפגמה במקדש גונזים אותה²⁹, ומשתמע שהיא מקודשת ככלי שרת ולכן אין לה פדיון (מקדש דוד סי' ב,ב; כוכב מיעקב סי' סה)²⁴.

נראה להסיק מכאן, שעל כל פנים היו במקדש סכינים שהם כלי שרת, אבל אין זו הוכחה על כלל הסכינים. יתכן, אם כן, שהסכינים הקבועים במקדש נרכשו מממון ההקדש ועבודתם חניכתם להיות כלי שרת, אבל מותר היה לשחוט גם בסכין של חול, וכך נהגו בעת הצורך כגון בשחיטת הפסח.

שיטות הראשונים

שיטת רש"י בסוגיין שעל הסכין להיות כלי שרת, וכן דעת רוב הראשונים²⁵, ומדברי תוס' (מו,א) נראה שהדבר אף מעכב²⁶. לעומתו רבנו אפרים (בתוס' מו,א) נוקט שהסכין אינה כלי שרת, וכן דעת רבנו פרץ (בשטמ"ק שם) והתוס' בחולין ג,א, אלא שעליה להיות כלי.

והבדלתו, ובמה נבדלת בהמה זו מבהמת חולין הנשחטת? – בכך שהיא נשחטת בכלי שרת. ולדעה השניה יש לומר, שהשחיטה במקום המקדש היא היוצרת את הייחוד המקדש את הקרבן.

23. כך נאמר גם במידות פ"ד מ"ז, שבבית החליפות שבאולם היו "גונזים את הסכינים", אלא שיש בדבר פירושים שונים, האם מדובר על גניזת הסכינים שנתקלקלו (רמב"ם הל' כלי המקדש א,טו), או שמדובר על שמירת סכינים הכשרים לשימוש, ובמקום נפרד לכל אחת ממשמרות הכהונה (רש"י זבחים כ,א ד"ה אבל מן החליפות ולפנים, ועיין גם ברש"י יומא לו,א ד"ה מן החליפות וסוכה נו,א ד"ה וחלונה סתומה).

24. עצם הדין שאין מתקנים את הסכין אינו ראייה גמורה, שכן יש אומרים שדין זה שאין לתקן מחמת "אין עניות במקום עשירות" נאמר לא רק בכלי שרת אלא בכל כלי המשמש לצורך העבודה (עיין במערכה רטז הערה 8). אבל הגניזה מוכיחה שזהו כלי שרת.

25. רש"י כותב זאת גם בסוטה ו,ב ד"ה קדש הקומץ; שם יד,ב ד"ה סכין; מנחות קא,א ד"ה דמכלי שרת. וכן דעת תוס' פסחים סו,א ד"ה תוחב וזבחים מז,א ד"ה קדשי, תוס' שאנץ סוטה יד,ב ותוס' הרא"ש שם. רשב"א בחולין ג,א. מאירי בסוטה יד,ב ופסחים עט,א; ובגמ' ביומא כג,א נאמר שהכהנים הקפידו מאד למנוע מסכין להיטמא, והמאירי שם מסביר זאת בכך שהיא כלי שרת. אבל בחולין ג,א דבריו נוטים שאין צורך בכלי שרת.

על מנת שהסכין תהיה כלי שרת יש להקדיש אותה בפה (תוס'), ולאחר מכן השחיטה עצמה מקדשת אותה, אע"פ שאינה 'עבודה' (רש"י בסוטה), או שתיעשה בה עבודה ממש (משמע בתוס' ישנים ביומא).

בדברי חז"ל ראיות רבות לכאן ולכאן, ובפרט בפסח משתמע שהיו ישראל שוחטים בסכיני החולין שלהם. על פי הדעה שהצורך בכלי שרת הוא לכתחילה בלבד – יתכן שהקלו בפסח מחמת הקושי להשיג כלי שרת לכולם.

אף תהיה כלי שרת (רש"י ורוב הראשונים). לדעה האחרונה, יש אומרים שהדבר אף מעכב (תוס' בזבחים), ויש אומרים שאינו מעכב (רמב"ם ורמב"ן).

בפשטות, אם הסכין צריכה להיות כלי שרת – עליה להיות ממתכת, לפי הדעה המקובלת להלכה שאין עושים כלי שרת מעץ (תוס'). ברם, יש אומרים שהסכין כשרה מעץ לכל הדעות, מפני שהשחיטה איננה הקרבה (רשב"א בחולין ג,א), או מפני שקדושת הסכין פחותה (ריטב"א).

ולדות קדשים (צח,א)

ולד הנולד לבהמת קדשים – דינו כמותה, ואם היא של שלמים – יקרב שלמים. הדבר נלמד מן הפסוק בשלמים: "אם זכר אם נקבה תמים יקריבנו" (ויקרא ג,א), הבא לרבות את הולד (תמורה יז,ב).

הסוגיה כאן עוסקת בולד בהמת קדשים שלא נולד כדרכו, אלא שאמו נשחטה ונמצא במעיה. דין זה תלוי בשאלה האם התורה קידשה את הולדות כבר במעי אמן ("במעי אמן הן קדושים") או רק משעת לידתן ("בהוייתן הן קדושים"). הברייתא כאן לומדת מאשם שאין קדושה בעובר, שהרי האשם הוא זכר, ואין בו שפיר ושליא (ראה בעמ' רצט תמונה של ולד בהמה ושלייתו). לדעת רש"י (ד"ה מה אשם), הנפקא מינה היא לגבי הקרבתם, האם החלב והכליות של העובר יקרבו גם הם, אולם תוס' (ד"ה אף כל) סבורים שעל פי כל הדעות אין מקריבים את האימורים מן הולד, והשאלה על קדושתו היא רק לגבי היתר אכילתו לזרים כאכילת חולין. כך גם סובר הרמב"ם, ופסק (הל' מעשה הקרבנות א,יט) שאין מקריבים את חלבו של העובר, למרות שלדעתו (הל' תמורה פ"ד ה"ג והי"ג) "ממעי אמן הן קדושים", ויש לאכלו בקדושה כקרבן.

במה דברים אמורים? בבהמה שהוקדשה ולאחר מכן התעברה. במצב זה דין העובר תלוי בקביעת התורה, ועל כך המחלוקת האם התורה קידשה את הולדות כבר במעי אמן. ברם, אם היתה מעוברת בשעת הקדשתה, דין העובר תלוי בשאלה אחרת, התלויה בסברה ולא בדרשת הפסוקים, האם יש ביכולת הבעלים להקדיש את הבהמה ולשייר את עובריה, או שמא "עובר ירך אמו הוא" ואי אפשר להפריד ביניהם (להבחנה בין שני הדינים עיין בשטמ"ק בתמורה כה,א אות ו). הרמב"ם (הל' פסולי המוקדשין ד,ו) פסק שיש אפשרות להקדיש בהמה ללא עובריה.